

УДК 332.1

Васильєв О.В.

*доктор економічних наук,
професор кафедри «Економіка підприємств міського господарства»
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова*

Марченко О.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри «Фінанси та кредит»
Харківського національного університету будівництва та архітектури*

БУДІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІСТ

CONSTRUCTION ACTIVITY IN ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF EUROPEAN CITIES

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено основні аспекти щодо забезпечення стійкого розвитку європейських міст. Виокремлено ключові функції міст та визначено роль будівельної діяльності в реалізації зазначених функцій. Розглянуто нормативну базу та проаналізовано стандарти, що регулюють будівельну галузь в країнах ЄС.

Ключові слова: сталий розвиток міста, урбанізація, будівельна діяльність, стандартизація в будівництві.

АННОТАЦИЯ

В статье освещены основные аспекты, касающиеся обеспечения устойчивого развития европейских городов. Выделены ключевые функции городов и определена роль строительной деятельности в реализации указанных функций. Рассмотрена нормативная база и проанализированы стандарты, которые регулируют строительную деятельность в странах ЕС.

Ключевые слова: устойчивое развитие города, урбанизация, строительная деятельность, стандартизация в строительстве.

ANNOTATION

The paper highlights the key aspects related to sustainable development of European cities. It emphasizes the key functions of cities and the role of construction activity in the implementation of these functions. Regulative base and standards that regulate construction activity in the EU are reviewed and analyzed.

Keywords: sustainable urban development, urbanization, construction activities, standardization of construction.

Постановка проблеми. Європейські міста найістотнішим чином відчули на собі наслідки глобалізації, оскільки саме на їх території відбувалася адаптація Європи до нових технологічних, екологічних та соціальних умов, що виникли внаслідок глобалізаційних процесів. Таким чином, міста, вступаючи в епоху глобалізації, змушені були відповідати на її основні виклики.

На тлі прискорення соціально-економічних процесів відбувається стрімка урбанізація, яка сприяє впровадженню нових підходів до життєдіяльності міст. Ці підходи мали стати здатними заохотити місцеву владу європейських країн до забезпечення стійкого розвитку великих та малих міст. Хоча усі зазначені процеси є досить складними та багатоаспектними, проте в контексті даного дослідження цікавою є роль саме будівельної сфери у розвитку сучасних європейських міст.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання, пов'язані з забезпеченням сталого розвитку сучасних європейських міст, і роль будівельної діяльності в цьому процесі найбільш детально розкрито в джерелах [4; 7]. Проте в науковій спільноті ці проблеми обговорюються не досить активно, зважаючи на порівняно невелику кількість публікацій та уривчастий характер досліджень. При цьому варто підкреслити, що вивчення такого досвіду та його адаптація є вкрай важливим для України, особливо за нинішніх складних умов.

Мета статті – визначити місце та значення будівельної діяльності у сталому розвитку сучасного європейського міста, а також проаналізувати стандарти, що регулюють будівельну галузь у країнах ЄС.

Виклад основного матеріалу. Сучасні тенденції розвитку поселенської структури розвинених країн світу демонструють суттєве збільшення вагомості міст у цьому процесі. Урбанізаційні процеси відбуваються на всіх континентах, проте масштаби їх прояву суттєво різняться, наприклад, за даними ООН, в Європі 72% населення (з тенденцією до збільшення) проживає в містах, тобто цей регіон є високо урбанізованим.

Сучасне місто є результатом урбанізації та поєднує в собі велику кількість різноманітних соціальних процесів [8]. Гострота поставлених проблем у містах зініціювала появу (починаючи з 80-х років ХХ ст.) низки документів міжнародного рівня, в яких тема розвитку займає вагоме місце, зокрема ті, що наведено у таблиці 1 [1].

Зокрема, в Європейській хартії міст II («Маніфест нової урбаністики») [2], яка прийнята Конгресом місцевої та регіональної влади Ради Європи 29 травня 2008 р. у Страсбурзі, зазначається, що сучасні міста нині зіштовхнулись із широкомасштабними змінами, у т.ч. деіндустріалізація територій, постійне розширення площі міст та повсякчасне використання автомобілів. Міста також мають відповідати на виклики, пов'язані з існуючими загрозами для навколишнього середовища.

Таблиця 1

Міжнародні документи щодо забезпечення сталого розвитку міст

Назва документу	Рік і місце підписання
«Європейська хартія місцевого самоврядування»	1985 р., Страсбург
«Стратегія європейського регіонального планування»	1988 р., Лозанна
«Порядок денний на ХХІ ст.», прийнятий на конференції ООН з охорони навколишнього середовища та розвитку	1992 р., Ріо-де-Жанейро
«Європейська хартія міст»	1992 р., Страсбург
Хартія «Міста Європи на шляху до стійкого розвитку» («Ольборгська хартія»)	1994 р., Ольборг
«Порядок денний Хабітат II», прийнятий на конференції Хабітат II	1996 р., Стамбул
«Визначальні принципи стійкого просторового розвитку Європейського континенту»	2000 р., Ганновер
«Декларація з міст і інших населених пунктів у новому тисячолітті», прийнята на 25-й спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН	2001 р., Нью-Йорк
«Лейпцигська хартія стійкого європейського міста»	2007 р., Лейпциг
Європейська хартія міст II	2008 р., Страсбург
Документ під назвою «Майбутнє, якого ми прагнемо», прийнятий на конференції ООН «Ріо +20»	2012 р., Ріо-де-Жанейро

Зважаючи на екологічні потреби, зосереджується увага на необхідності планувати міста навколо компактних та щільних урбаністичних форм, що вимагають мінімуму ресурсів для підтримки і дозволяють городянам прямо по сусідству мати доступ до різних міських структур та служб, а також до простору для відпочинку, оскільки тільки координація і компактність дозволять зробити міський простір більш легким, більш доступним для усіх городян незалежно від їх соціальних умов, віку чи стану здоров'я. Таким чином, міста мають контролювати своє зростання завдяки посиленому контролю за

розподілом земельних ділянок. Окремо наголошується на необхідності суспільного контролю за використанням земельних ділянок в межах міських поселень.

У процесі міського планування встановлюються пріоритети відповідно до наявних ресурсів, що можуть бути спрямовані на реалізацію такого проекту та його адаптацію. При цьому пріоритети таких проектів мають бути сфокусовано на ключових функціях великого чи малого міста (рис. 1).

Аналізуючи дані рисунка 1, стає зрозуміло, що значення будівництва у реалізації основних

функцій сучасного європейського міста важко переоцінити. При цьому побудова мережі різноманітних суспільних просторів, що перебувають усередині або навколо міста, природних або штучних, ландшафтних або створених архітектором, відкритих чи закритих, в центрі міста або в кварталах, має розглядатись і як стратегічна рамка просторового планування на всіх рівнях і як реальна суспільна послуга.

Зазначені напрями міського розвитку, не залежно від того, розглядаються вони в межах розширення або оновлення міст (на існуючих територіях), повинні супроводжуватись економією енергії та обмеженням викидів парникового газу, сприяти розвитку нових джерел поновлюваної енергії та підвищенню ефективності її використання, особливо це стосується будівельної промисловості. Лише за цих умов можуть вважатись такими, що мають високу якість у соціальній сфері та у сфері навколишнього середовища (HQSE – haute qualite sociale et environnementale).

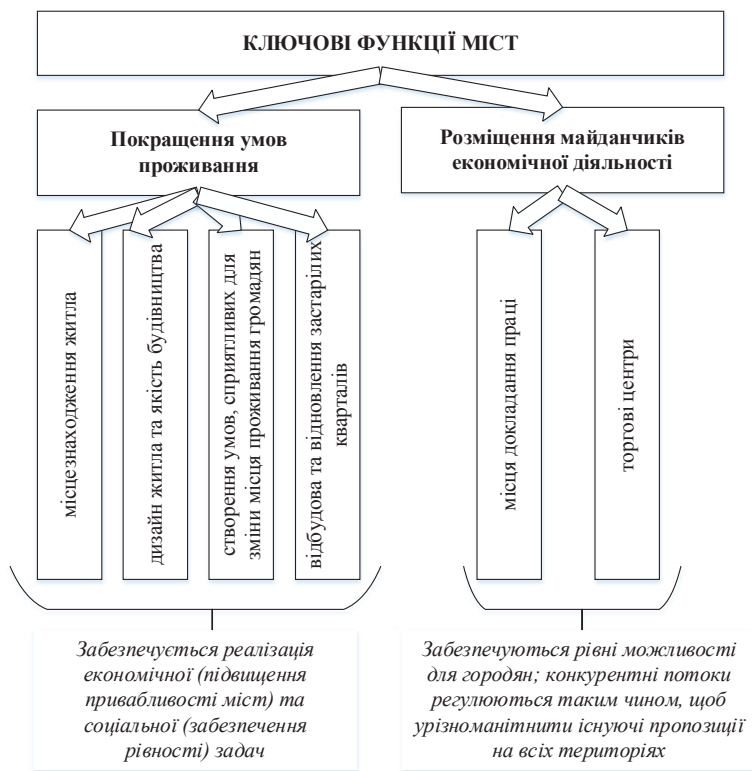

Рис. 1. Ключові функції європейських міст

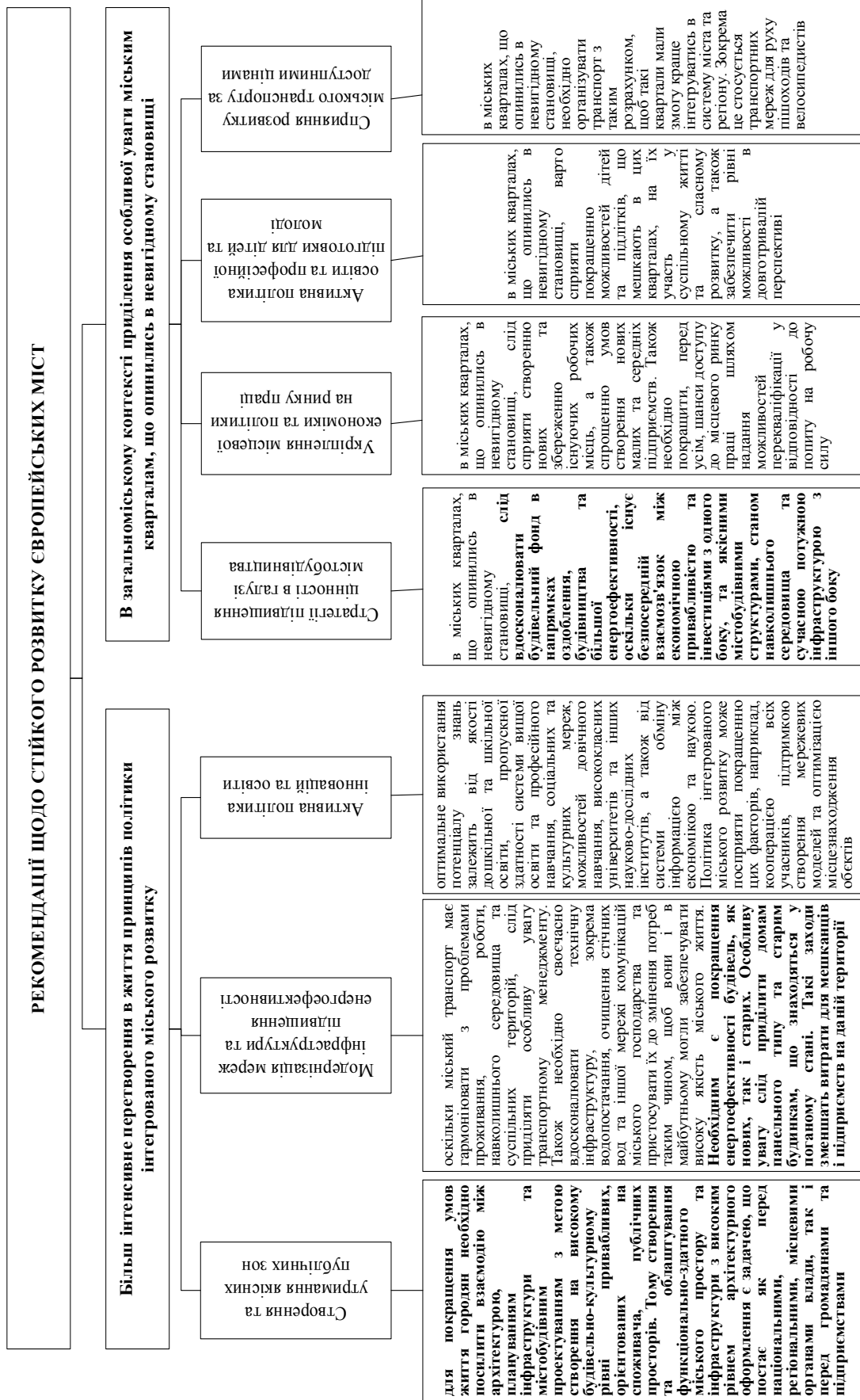

Рис. 2. Основні рекомендації щодо стійкого розвитку європейських міст

Згідно з Хартією, розвитку приміських зон також повинно бути приділено достатню увагу. Реалізація рейнської урбаністичної моделі передбачає зменшення (усунення) контрасту між центром міста, що радикально змінюється в бік покращення (облаштовані місця суспільного користування, нові зелені рекреаційні зони) та периферійними міськими територіями.

У Лейпцигській Хартії стійкого європейського міста [7], що розроблена при безпосередній гласній участі представників загальноєвропейських інтересів та прийнятій у Лейпцигу 24-25 червня 2007 р. зазначається, що міста мають унікальні культурні та архітектурно-будівельні споруди, володіють потужними соціальними інтеграційними силами та надзвичайними шансами економічного розвитку. Поряд з цим міста мають цілу низку проблем, які потребують негайного вирішення, зокрема це потреба у житлі за доступними цінами та екологічні проблеми. У довгостроковій перспективі міста зможуть виконувати власні функції носіїв суспільного прогресу тільки за умови збереження соціального балансу всередині міст та між ними, забезпечення їх культурного різноманіття та досягнення високої творчої, будівельної та екологічної якості.

Основні рекомендації, що затверджено у Лейпцигській Хартії щодо стійкого розвитку європейських міст, наведено на рисунку 2.

Будівельна діяльність має першочергове значення у розвитку будь-якого міста, проте в сучасних європейських містах на перший план висуваються саме якісні показники будівництва, що можна побачити з рисунка 2. У Хартії неодноразово підкреслюється необхідність посилення взаємодії між архітектурою, плануванням інфраструктури та містобудівним проектуванням, при цьому велика увага приділяється саме екологічності та енергоефективності будівництва. Приведення до сучасних стандартів старих будівель (особливо панельних) покликане зменшити витрати мешканців та підприємств шляхом більш економічного використання енергоресурсів. Створення на високому будівельному рівні публічних просторів, з одного боку, сприяє покращенню умов життя

(відповідно і якості життя) городян, а з іншого – зростанню економічної (у т.ч. інвестиційної) привабливості міста.

У вузькому значенні під екологічністю будівництва, що висувається на перший план при спорудженні об'єктів нерухомості в європейських містах, розуміють зведення будівель і споруд, спроектованих і обладнаних з метою максимальної оптимізації енергоспоживання. Споживання енергії такими будинками має бути не більше 15 кВт*год/м² на рік, що досягається ефективним поєднанням інноваційних технічних рішень та архітектурних прийомів [2].

У широкому значенні екологічні будинки мають бути не тільки енергоощадними, але й повинні створювати здоровий мікроклімат для людини шляхом використання безпечних матеріалів, а також мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище за рахунок використання інноваційних технологій.

Отже, можна сказати, що сучасні вимоги до екологічного будівництва в країнах ЄС охоплюють увесь комплекс процесів. Таким чином, досягається мінімізація негативного впливу на довкілля та стан людини завдяки вдосконаленню технологій виробництва будівельних матеріалів, процесу будівництва та експлуатації об'єктів нерухомості, а також утилізації будівельних відходів.

Діюча в нинішній час структура нормативної бази в будівництві європейських країн була сформована у 1975 р. На сьогодні в ЄС працює спеціальний орган, що здійснює технічне регулювання в будівельній галузі – Постійний комітет з будівництва, до складу якого входять представники країн – членів Євросоюзу. Нормативна база зі стандартизації будівництва, що формується на рівні Співдружності, є чітко структурованою та має декілька рівнів ієрархії (рис. 3) [5].

Так, з рисунка 3 можна побачити, що на найвищому рівні перебуває Директива Ради ЄС, яка спрямована на гармонізацію законодавства держав – членів ЄС щодо будівництва та будівельних виробів. Директивою [3] встановлено шість основних вимог до будівель і споруд, що наведено на рисунку 4.

Представлені на рисунку 4 вимоги деталізуються у відповідних тлумачних документах, що має на меті встановлення взаємозв'язку між зазначеною Директивою та стандартами й Європейськими технічними ухваленнями. При цьому Керівні документи стосуються впровадження окремих положень Директиви.

У свою чергу, гармонізовані стандарти розподілено на 2 категорії [5; 6]:

- стандарти категорії А

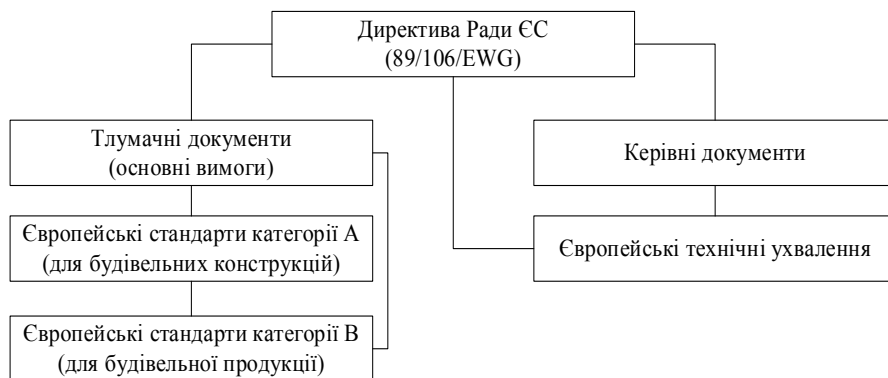

Рис. 3. Схема нормативної бази зі стандартизації у будівництві ЄС [5]

(т. з. Єврокоди), що містять вимоги до проектування та зведення будівельних конструкцій (на сьогодні налічується 10 стандартів, які, в свою чергу, поділяються на 58 частин);

- стандарти категорії В, що містять вимоги до різних видів будівельної продукції (налічується близько 1300).

Загалом, Єврокоди виконують кілька важливих функцій. Вони є підґрунтям для створення узгоджених технічних специфікацій на будівельну продукцію, засобом прояву відповідності об'єктів нерухомості діючим законодавчим та нормативним вимогам, а також основним аспектом, від якого залежить розробка та виконання контрактів з будівельних та суміжних робіт.

Саме нерухомість як кінцевий продукт будівництва є основним об'єктом нормування та стандартизації у будівельній галузі. Проте останнє твердження потребує деякого роз'яснення. Так, хоча безпосередньо нерухо-

мість не підпадає під пряме регулювання, однак виробі будівельного призначення – складові об'єктів нерухомості – стандартизуються, оскільки їх характеристики визначають властивості будівельних конструкцій.

Директива Ради ЄС [3] містить основні вимоги до будівель і споруд, а також визначає головні принципи оцінки відповідності будівельних виробів. Технічне регулювання у сфері будівництва та виробництві будівельних матеріалів без цих складових є неможливим.

Призначення тлумачних та керівних документів – уточнити, роз'яснити та доповнити положення Директиви. До тлумачних документів також належать і Єврокоди, застосування яких є добровільним. Проте ця добровільність є достатньо умовною, оскільки на теренах ЄС Єврокоди є доказом відповідності об'єктів цивільного чи промислового призначення вимогам законодавства в сфері будівництва.

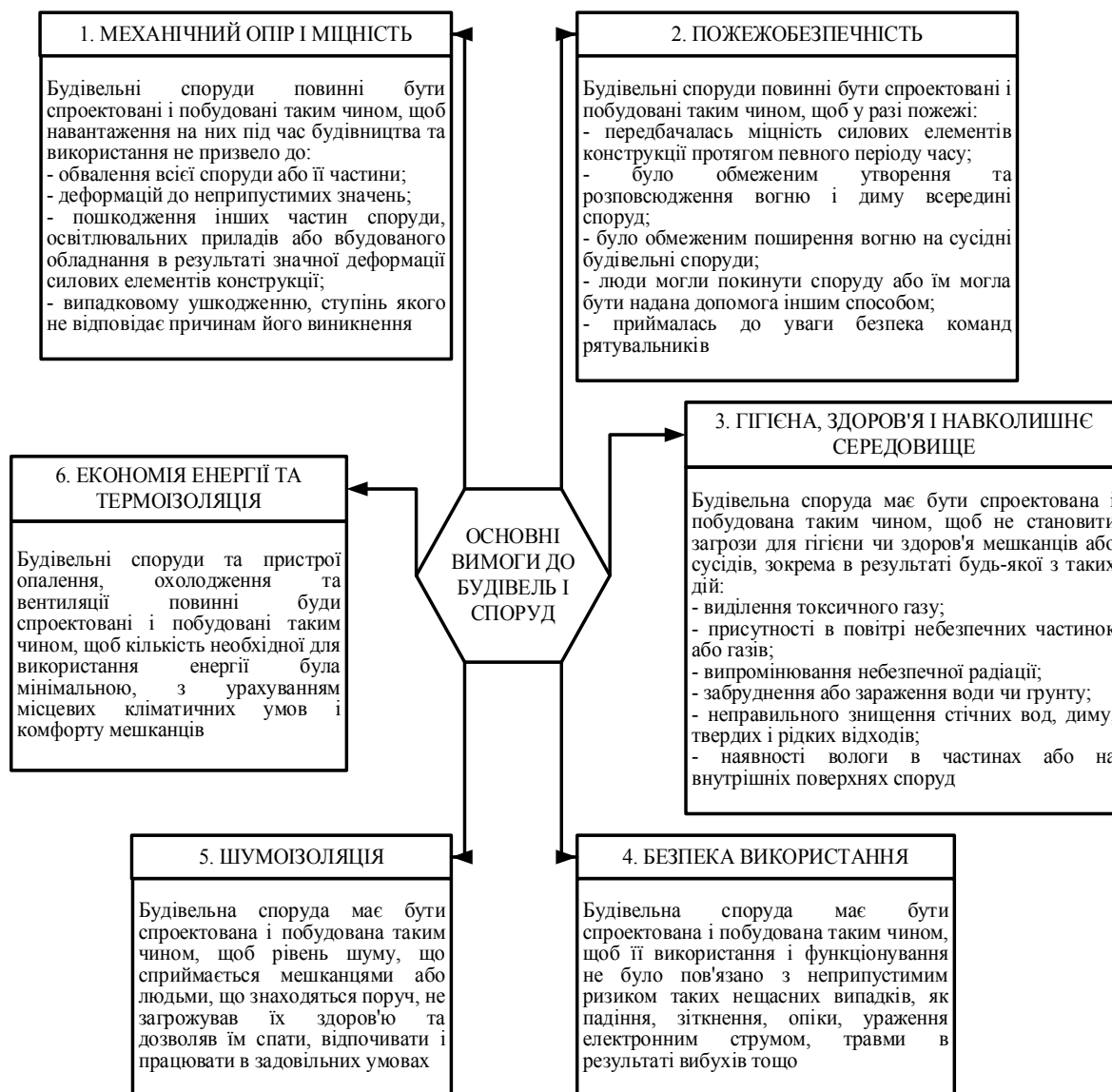

Рис. 4. Перелік основних вимог до будівель і споруд

Таким чином, діючі документи ЄС з питань будівництва обумовлюють створення систем технічного регулювання в будівельній галузі на національному рівні із використанням економіко-правових механізмів, що є найбільш прийнятними для держави.

Слід також зауважити, що на рівні Євросоюзу встановлюються вимоги тільки до проектування будівельних конструкцій, а вимоги до проектування конкретних об'єктів устанавлюються кожною країною окремо, враховуючи специфіку власних територій.

Висновки. У статті розглянуто основні функції сучасного європейського міста і зроблено висновки, що їх реалізація безпосередньо пов'язана з якістю будівельних робіт. Сталий розвиток міст значно залежить від ефективної взаємодії між архітектурою, плануванням інфраструктури та містобудівним проектуванням, при цьому велика увага приділяється саме екологічності та енергоефективності будівництва. Проаналізовано стандарти, що регулюють будівельну діяльність, зокрема Директиву Ради ЄС, яка визначає перелік основних вимог до будівель і споруд.

Таким чином, створення на високому будівельному рівні об'єктів цивільного та промислового призначення, з одного боку, сприятиме покращенню умов життя городян, а з іншого – зростанню економічної (у т.ч. інвестиційної) привабливості міста.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аверкина М.Ф. Роль місцевої влади у забезпеченні стійкого розвитку міста: міжнародний досвід / М.Ф. Аверкина // Международная научно-практическая конференция 29-30 июля 2012 г. «Экономика XXI века: глобализация, кризисы, развитие». – Харьков, 2012. – С. 222-224.
2. Архітектура та будівництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecovillage.in.ua/index.php/building.html>.
3. Директива Совета ЕС о сближении законодательных, нормативных и административных положений государств – членов ЕС относительно строительных материалов № 89/106/ЕЭС от 21.12.1988 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_b03.
4. Европейская хартия городов II: «Манифест новой урбанистики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1293215&Site=CM>.
5. Євтушенко В. Європейський підхід до нормування та стандартизації у будівництві / В. Євтушенко // Публічне право. – 2013. – № 1(9). – С. 142-151.
6. Жуков Д. О переходе Польши на европейские нормы проектирования / Д. Жуков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nestor.minsk.by/sn/2009/40/94002.html>.
7. Лейпцигская хартия устойчивого европейского города [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eukn.org/dsresource?objectid=143945.
8. Марченко О. В. Аналіз соціально-економічних передумов розвитку міста / О.В. Марченко, Н.Е. Аванесова // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1: Економіка. – 2013. – № 4. – С. 60-71.